

Makalenin Geliş Tarihi: 10.02.2021

1.Hakem Rapor Tarihi: 21.02.2021

2. Hakem Rapor Tarihi: 01.03.2021

Kabul Tarihi: 05.04.2021

MUKAYESETÜ'L-LÜGATEYN'E GÖRE AZERBAYCAN TÜRKÇESİ İLE TÜRKİYE TÜRKÇESİ ARASINDAKİ YALANCI EŞDEĞERLER (Araştırma Makalesi)

Ahmet HAŞİMİ^(*)

Öz

Türk dünyası ortak ata kültür mirası farklı coğrafyalarda çeşitli etkiler altında yeniden yoğrularak şekillenmektedir. Meydana getirilen edebî eserler, Türk unsurlarının birbiriyle ilişkilerini artırması amacıyla karşılıklı olarak aktarılmaktadır. Fakat yüzyıllardır birbirinden çeşitli sebepler altında ayrı düşmüş ve iletişimi kesilmiş unsurların dillerinde de farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu durum aktarma çalışmalarında birtakım zorlukları beraberinde getirmektedir. Çeşitli düzeylerde ortaya çıkan aktarma hatalarının biri de yalancı eş değer kelimelerle ilgilidir. Yalancı eş değerlik, kaynak ve hedef anlaşma birimlerinde eş değer gözükken fakat eş değer olmayan kelime, yapı ve dizim birimleridir. Ana dili Azerbaycan Türkçesi ile yaşadığı ülkenin dili olan Farsçayı çok iyi bilen Heyet, bu iki dili; kökenleri, ses uyumu, fiilleri ve kelimelerinin özellikleri bakımından karşılaştırarak Türkçenin fiil ve kelime türetme özelliği açısından daha zengin olduğunu örneklerle ispatlamaya çalışmıştır. Mürsel Öztürk tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilen Mukayesetü'l-Lügateyn'in sözlük bölümünde Azerbaycan Türkçesine ait 1650 kelimenin Farsça karşılığı verilmiştir. Bu çalışmada Mukayesetü'l-Lügateyn'e göre Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğerlikler tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu kelimeler üzerinde yapılan araştırmada 71 yalancı eş değer kelime tespit edilmiştir. Yapılan incelemede bu kelimelerin bazılarının tam yalancı eş değer kelime bazılarının da özellikle derleme ve tarama sözlüklerinde karşılıkları bulunduğu için kısmi yalancı eş değer kelimeler olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın sonunda da aktarma çalışmalarının önemi vurgulanarak aktarmalarda yalancı eş değer kelimelerle ilgili hataların azaltılması için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yalancı Eş Değerler, Lehçe İçi Aktarma, Mukayesetü'l-Lügateyn, Azerbaycan Türkçesi, Aktarma Problemleri.

^{*)} Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
(e-posta: hasimi_ahmet@hotmail.com). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9244-8157>

The False Friends in Azerbaijan Turkish and Turkey Turkish According to Mukayesetü'l-Lügatayn

Abstract

The common ancestor cultural heritage of the Turkish world is being shaped by being re-kneaded in different geographies under various influences. The literary works produced are transferred mutually in order to increase the relations of Turkish elements with each other. But for centuries, there have been differences in the languages of the elements that have been separated from each other for various reasons and whose communication has been interrupted. This situation brings with it some difficulties in transfer studies. One of the transmission errors that occur at various levels is related to false friends words. False friend is a word, structure, and syntax units that appear equivalent in source and target agreement units, but are not equivalent. The delegation knows very well Azerbaijani Turkish and Persian, the language of the country in which they live. He tried to prove with examples that Turkish is richer in terms of verb and word derivation features by comparing origins, sound harmony, verbs and words. In the dictionary section of Mukayesetü'l-Lügatayn, which was translated from Persian to Turkish by Mürsel Öztürk, Persian equivalent of 1650 words belonging to Azerbaijani Turkish is given. In this study, according to Mukayesetü'l-Lügatayn in Azerbaijani Turkish false friends between Turkey Turkish will be studied to determine. In the research conducted on these words, 71 false friend words were found. In the examination, it was concluded that some of these words are exact false friend words and some of them are partial false friend words, especially since they have equivalents in the Compilation and Screening dictionaries. At the end of the study, some suggestions were made to reduce the mistakes about the sample of false friend words in quotations by emphasizing the importance of transference studies.

Keywords: *False Friends, İntra-Lingual Translation, Mukayesetü'l-Lügatayn, Ajerbaijani Turkish, Transmission Problems*

Giriş

Türk dünyasındaki kültürel ilişkilerin artırılması ve Türk topluluklarının birbirine yakınlaşması için edebî eserlerin karşılıklı olarak aktarılması gerekmektedir. Bu doğrultuda gerek lehçe içi gerekse lehçeler arası aktarma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra Türk Cumhuriyetlerinde gerek öğrenci gerekse diğer kişilere lehçe içi ve lehçeler arası dil öğretimi devam etmektedir. Tarih içerisinde Türk dili çeşitli sebeplere bağlı olarak farklı lehçelere ayrılmış ve bu lehçeler arasında gramer yapısı ve kelimelerin kazandığı anlam bakımından birtakım farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar lehçe içinde biraz daha az iken lehçeler arasında daha da artmaktadır. Gerek lehçeler arası metin aktarımında gerekse dil öğretiminde birtakım hatalarla karşılaşılmalıdır. Bu hataların en önemlilerinden biri de yalancı eş değerliktir.

Uğurlu (2011) ise lehçe içi aktarmada yalancı eş değerlik konusuyla ilgili çalışmasında yalancı eş değerlik kavramını, kaynak ve hedef anlaşma birimlerinde bulunan ve

eş değer gözüken kelime, yapı ve dizim birimlerinin eş değer olmaması durumu olarak tanımlar. Uğurlu, konuyla ilgili sünü [-süngü] kelimesini örnek gösterir. Süngü kelimesi, Eski Anadolu Türkçesi döneminde “mızrak” anlamında kullanılıyorken, kelime Türkiye Türkçesinde “tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah” vb. anlamına gelir.

Eklerin kullanımında, kelime tercihinde, söz dizimi düzeyinde, cümle üstü birimlerde, deyimlerin aktarılmasında ve şiir aktarımında karşılaşılan hatalar, en çok karşılaşılan hata çeşitleridir. Kelime düzeyinde ise, yalancı eş değerler, yanlış kelime seçimi, kelimeler arası uyumsuzluk, kelime eksikliği, kelime fazlalığı, hedef lehçede olmayan kelime kullanma, yakın anlamlı kelime kullanma, ağızlarda bulunan kelime kullanma, özel adlardaki hatalar, ses yansımali kelimelerdeki hatalar, edatların kullanımıyla ilgili hatalar en sık karşılaşılan hatalardır (Karadoğan, 2004, s. VI-VIII).

Bu çalışmada, ilk önce kelime düzeyinde aktarma problemlerinden birisi olan yalancı eş değerler üzerinde durulmuştur. Daha sonra Mukayesetü'l-Lügateyn adlı kitabın Türkiye Türkçesine aktarılmasıyla ortaya çıkan Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değer kelimelerin tespiti yapılmıştır. Tespit edilen yalancı eş değer kelimeler, tam yalancı eş değer ve kısmi yalancı eş değer kelimeler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Daha sonra sınıflandırılan bu kelimeler Güncel Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü ile karşılaştırılmıştır. Daha sonra da dil öğretiminde ve aktarma çalışmalarında yalancı eş değerlikle ilgili hataların aşılması yönünde bazı tekliflerde bulunulmuştur.

Araştırma Etiği

“Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki Yalancı Eşdeğerlerin Mukayesetü'l-Lügateyn'deki Örnekleri” adlı bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir. Alıntılar bilimsel kurallara uygun yapılmıştır. Çalışmada yararlanılan kaynaklar metin içinde ve kaynakçada usulüne uygun olarak eksiksiz ifade edilmiştir. Ayrıca çalışma bir intihal programında da taranmıştır.

Aktarma denilince aslında bir çeşit dil içi çeviri akla gelmektedir.

Karadoğan'ın (2004) Türk lehçeleri arasında aktarma problemlerini ele aldığı çalışmasına göre, aktarma, aynı dilin farklı lehçelerine dayanan yazı dillerinin metinlerini birinden diğerine çevirmektir. Ayrıca, “konuşma”yı bir lehçeden diğer lehçeye nakletme işi için de “aktarma” terimi kullanılmaktadır.

İlk bakışta lehçeler arasında aktarmanın daha zor olacağı lehçe içi aktarmanın daha kolay olacağı fikri akla gelmektedir. Bu kanaat doğru olabilir, fakat lehçe içi aktarmada da çok hassas noktalar bulunmaktadır. Karadoğan, bu hususa şöyle dikkat çeker:

Lehçeler arasındaki ortak kelimeler kolaylık sağlamakla birlikte dikkatli olunmadığı takdirde çeşitli hatalara da sebep olmaktadır. Mesela aynı

kaynaktan gelen bazı kelimeler iki lehçe arasında yalancı eş değerler olabilmektedir. Bu da aktarıcının hata yapma ihtimalini artırmaktadır. Hâlbuki iki farklı dil arasında yalancı eş değer kelimelere pek rastlanmaz. Bazı durumlarda aynı kaynaktan gelen alınma kelimelerde yalancı eş değer olanlara rastlanırsa da bu tür kelimeler ancak “istisna” sayılabilecek orandadır. Diğer taraftan genellikle, “aktarma çeviriye göre çok daha kolaydır” biçiminde bir önyargıyla meseleye yaklaşılması da aktarmayı ayrıca zorlaştırmaktadır. Çünkü böyle bir anlayış meselenin ciddiyetini anlamayı kavramayı engellemekte ve aktarmaya gereken özeni gösterilmemesine sebep olmaktadır. Hâlbuki çevirilerde işin zorluğu baştan kabul edildiği için çoğunlukla gereken hassasiyet gösterilmektedir (Karadoğan, 2004, s. 10).

Demir (1997) ise çalışmasında Türkiye Türkçesi ile Tuva Türkçesi arasındaki kelime hazinesi açısından farklılıklara ve bunun sebeplerine dikkat çekerken bir yandan da aynı kavram alanında bulunan yalancı eş değer kelimelere işaret eder.

Demir (1997), aynı yazısının devamında aktarma meselesinin sanıldığı gibi aksine kolay bir mesele olmadığını ifade eder. Demir’e göre vericiyle alıcı arasında bir bilgi alışverişi olmuş; iletişim, görünüşte sağlanmıştır. Fakat vericinin gönderdiği mesaj ile alıcının algıladığı birbirinden farklı olmuştur. Dolayısıyla gerçekte yalancı eş anlamlı kelimeler yüzünden iletişim sağlanamamıştır.

Görüldüğü gibi aktarma faaliyeti yürütenler yalancı eş değerlik meselesinde daha titiz olmaları gerekmektedir. Peki, yalancı eş değerlik meselesi nedir, çeşitleri nelerdir?

Saussure, dili bir göstergeler dizisi olarak tanımlamış ve dilin bir kelimeler listesi değil, bir göstergeler dizisi olduğunu belirtmiştir (Aksan’dan aktaran Delice, 2013). Bir dilde anlamlı en küçük birimleri “dil göstergesi” olarak tanımlayan Saussure, göstergeyi de gösteren ve gösterilen olmak üzere iki düzlemde ele alır. Saussure dil göstergesi kavramıyla sadece kelimeleri değil, ekleri de içine almaktadır (Delice, 2013, s. 132).

Kıran’a göre (2002) insanın duyduğu *çiçek* kelimesindeki sesler ve gördüğü “çiçek” yazısı “gösteren”i anlatır. Gösterilenle anlatılmak istenen ise insanın zekâsıyla, tecrübeleriyle algıladığı sözün içeriği, *çiçek* sesi duyulduğunda, yazısı okunduğunda insanın zihninde şekillenen genel *çiçek* kavramıdır.

Doğru bir aktarmada, gösteren ile gösterilen örtüşürken yalancı eş değer kelimelerle yapılan aktarmada okuyucunun/dinleyicinin zihninde gösterenle gösterilen farklı kavramları çağrıştırır.

Yıldız da (2019), yalancı eş değer kelimeler üzerinde yapılan çalışmalarda karşılaşılan hatalarla ilgili bir çalışma yapmıştır. Yıldız’a göre, kökeni hangi dile ait olursa olsun, her iki dil ya da lehçede ses ve yapı bakımından benzerlik gösteren, ortak bir kavram alanına sahip olduğu için iletişimde anlaşmayı zorlaştıran ve yanlış anlamalara sebep olabilen kelimeler yalancı eş değer kelimelerdir. Bir örnek olarak Kry. *dädä* ‘amca’ kelimesiyle

Türkiye Türkçesinde dede ‘torunu olan erkek’ (Yıldız 2009, s.622) kelimesi verilebilir. Bu iki kelime de akrabalık kavram alanına mensuptur, ancak Karayca kelime Rusça дядя /dyadya/ ‘amca, dayı’ kelimesinden alıntılanırken, Türkiye Türkçesindeki dede kelimesinin izleri DLT’ye kadar gitmektedir.

Yıldız (2019) aynı çalışmasında, yalancı eş değer kelimelerin akrabalık yakınlığıyla ters orantılı olduğunu, akrabalık düzeyinin yakınlığı derecesinde yalancı eş değerlik oranının arttığını belirtir. Ayrıca, sesteş kelimelerin yalancı eş değer kapsamında değerlendirilmesinin doğru olmayacağını ifade eder.

Uğurlu (2011), lehçe içi aktarmada karşılaşılan tam yalancı eş değerlere örnek olarak Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılan aşağıdaki örneği verir:

Cümlede geçen cān-bāz kelimesi, Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Farsça aslındaki gibi “canını feda eden (“oyunayan”))” vb. anlamlarında iken, Türkiye Türkçesinin genel okuyucusu için Güncel Türkçe Sözlük’te cambaz kelimesi böyle bir bağlamda “hilekâr” vb. anlamındadır. Dolayısıyla burada bu kelime, tam yalancı eş değerdir¹.

[Dānişmend Ğāzî] eytdi kim benem ol dîn cān-bāzı. (Demir, 2004, s. 137)

> [Dānişmend Gazi] söyledi: Benim o din cambazı (Demir, 2005, s. 138)

>> [Dānişmend Gazi] şöyle dedi: O, din fedaisi benim! (Uğurlu, 2011, s. 1882).

Uğurlu (2011) aynı çalışmasında kısmi yalancı eş değerler kavramını da kaynak metinde geçen bir kelimenin, hedef okur kümesinin dilinde de aynen veya dönüştürülebilen şekilde bulunması; ancak her iki kelimenin kavram alanlarının birbiriyle bütünüyle örtüşmemesi veya her bağlamda karşılamaması durumu olarak değerlendirir. Yazara göre bu tür kelimeler, kavram alanları tam örtüşmeyen kısmi yalancı eş değerler olarak adlandırılabilir.

Uğurlu, çalışmasının devamında aktarmaların doğru yapılabilmesi için meselenin nazari yönü ve tekniklerinin iyi bilinmesi gerektiği, bunun için de “karşılaştırmalı dil bilimi” ve “tercüme bilimi” metotları kullanılarak her lehçenin, dönemlerinin veya metin türlerinin diğerine olan benzerlik ve ayrılıklarının ortaya konması gerektiğini ifade eder. Türklük bilimimin en önemli konuları arasında olması gereken böyle çalışmaların ise henüz yeterince yapılmadığını, bunun için “lehçeler arası aktarma” gibi, “lehçe içi aktarma”nın da Türklük biliminde bir araştırma alanı olarak kabul edilmesi gerektiğini öneri olarak sunar.

Tokat (2017), XVI. yüzyılda yapılan bir aktarma metninden hareketle Azerbaycan Türkçesinin şiveleşme tarihini tespit etmeye yönelik çalışmasında, lehçe özelliklerinin

1) Örneklerde, kaynak cümlelerin yanlış aktarımları “>”; doğru aktarımları “>>” işaretiyle gösterilmiştir. Aktarıcısı belirtilmeyenler, tarafımızdan aktarılmıştır. Dikkat çekilmek istenen kısımların altı çizilmiştir.

belirginleşmesinde tarihî bir süreç gerektiğini, ancak bu geçiş sürecinde Azerbaycan Türkçesinin karakteristik özelliklerinin tamamen yerleşmesi ve eski biçimbirim, kelime, yapı ya da anlamın tamamen ortadan kalkması beklenemeyeceğini vurgular.

Tokat'a göre (2017) Tezkire-i Şeyh Safî'de tespit edilen *boğaz*, *dede*, *sümiük*, *tay*, *tek*, *üz-*, *yay*, *yaz* vb. kelimeler Eski Türkçede belli bir anlamdadır. Ancak bu kelimeler XVI. yüzyılda Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin tarihî dönemleri arasında şeklen ortak, ama anlam bakımından farklı kelimeler hâline geldiğini tespit eder.

Tokat (2017) aynı çalışmasının ilerleyen bölümlerinde, ele aldığı XVI. yüzyıl metninden hareketle, Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında yalancı eş değer olan bu kelimeler, bugün standart Türkiye Türkçesinin yazı diline girmemekle beraber, Türkiye Türkçesi ağızlarında Azerbaycan Türkçesindeki anlamıyla kullanıldığının altını çizerek.

Delice (2013) Türkmen Türkçesinde yalancı eş değerleri incelediği çalışmasında yalancı eş değerlerin dilin normal seyri içerisinde ortaya çıkabileceğini belirttikten sonra yalancı eş değerlerin bütün lehçelerde tespit edilerek bunların sözlük hâline getirilmesi lehçeler arası aktarma çalışmalarında yanlış değerlendirmelerin ve iletişimde yanlış anlamaların önlenmesi bakımından faydalı olacağını vurgular.

Yazar aynı çalışmasında (2013) yalancı eş değer kelimeleri, Türkiye Türkçesinde de benzer göstereni olan farklı anlamdaki sözcükler, eş sesli sözcüklerde yalancı eş değerlik ve çok anlamlı sözcüklerde yalancı eş değerlik olmak üzere üç başlık altında toplar.

Resulov, Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değerleri incelediği çalışmasında yalancı eş değerlerin ortaya çıkış nedenleri üzerinde durmuş ve yalancı eş değerleri üç gruba ayırmıştır:

1. Eş adlı sözcükler: Sesteş olan bu kelimelerin, köken ve anlamları birbirinden tamamen farklıdır. Katık, aktarmak vb.
2. Hem eş sesli olan hem kökeni ortak olan ve hiçbir anlamı örtüşmeyen kelimeler: Sesteş olan bu eş değer kelimelerin kökenleri ortaktır, ama anlamları farklıdır. Hala, baba vb.
3. Hem eş sesli olan hem kökeni ortak olan, anlamlarından biri veya birkaçı her iki dilde örtüşen fakat bu dillerden birinde farklı anlamda kullanılan kelimeler: kapı, kalp vb. (Resulov'dan aktaran Tokat, 2017, s.88).

Yalancı eş değer kelimeler sadece ortak atadan gelen lehçeler arasında bulunmamaktadır. Kökenleri farklı olan diller arasında da yalancı eş değerlik söz konusudur.

İki kültür arasındaki etkileşimin sonucu olarak Türkçeye Arapçadan sözcükler geçmiştir. Ancak, bu sözcüklerin yaşadığı kültüre göre anlamı değişiklik göstermektedir. Kelimelerin anlam değişikliği sonucunda iki dil arasında yalancı eş değerli kelimeler oluşmuştur. Dolayısıyla da, söz konusu sözcükler dilin temel amacı olan iletişimin doğru şekilde gerçekleştirilmesinde zorluk teşkil etmektedir. Yabancı dil öğretiminde ve öğreniminde de

yalancı eş değerli kelimelere yeterli önem verilmediğinde dilin anlaşılması ve öğrenilmesi zorlaşmaktadır (Abdullah, 2020, s.1).

Yukarıda anlatılanlardan hareketle aktarma metinlerinde birtakım hataların bulunması konusunda bilim adamları fikir birliği içerisindeyler. Bunun yanı sıra yalancı eş değerlerin ne olduğu ve meselenin çözümü konusunda ise az da olsa bilim adamları arasında farklı görüşler bulunmaktadır.

Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi adlı kitabında Ercilasun (2004) Eski Oğuz Türkçesi, Azerbaycan ve Anadolu'nun (14. yüzyılın ortalarından sonra aynı zamanda Balkanların) ortak yazı dili olduğunu, ancak 13, 14 ve nispeten 15. yüzyıllardaki Batı Türk yazı dili, oturmuş bir yazı dili olmadığını vurgular. Aynı işlev için farklı morfolojik biçimler kullanılabildiği gibi yazardan yazara farklı biçimler de kullanılabildiğini, bu özellikleri dolayısıyla Eski Oğuz Türkçesini Azerbaycan yazı diliyle Osmanlı yazı dilinin ortak atası kabul edilmesi gerektiğini, Eski Oğuz Türkçesinde her iki yazı dilinin filizlerinin yeşermekte olduğunu altını çizer.

1948 yılında Cevat Heyet tarafından Farsça kaleme alınan Mukayesetü'l-Lügateyn, Öztürk tarafından 2003 yılında Türkiye Türkçesine aktarılaraq İki Dilin Karşılaştırması (Mukayesetü'l-Lügateyn) ismiyle TDK tarafından yayınlanmıştır.

Öztürk'e göre (2003), Önsöz'de de belirttiği gibi, ana dili Azerbaycan Türkçesi ile yaşadığı ülkenin dili olan Farsçayı çok iyi bilen Cevat Heyet, bu iki dili, kökenleri, ses uyumu, fiilleri ve kelimelerinin özellikleri bakımından karşılaştırır ve Türkçenin fiil ve kelime türetme özelliği açısından Farsçadan daha zengin olduğunu örneklerle açıklar. Heyet, eserini İranlılar için Farsça yazmış, Türkçe örnekler olarak da Azerbaycan Türkçesinin kelimelerini kullanmıştır.

Heyet'e göre, eserin yazılış amacını Türkçeyi yeteri ve gereği kadar bilmeyen, geçmişin ön yargılarının tutsağı olan bazı vatandaşlara Türk dilinin hüneri gösterilmeektir. Yazara göre Mukayesetü'l-Lügateyn, Nevaî'nin kitabı olan Muhâkematü'l-Lügateyn'in devamı niteliğindedir. Muhâkematü'l-Lügateyn kitabında Farsça ile Çağatay Türkçesi karşılaştırılırken bu çalışmada bu iş için Azerbaycan Türkçesi seçilmiş, örnek olarak çağdaş Azerbaycan edebiyatından alınan kelimeler ve onların özellikleri verilmiştir. Kitabın sonunda Farsçada tek kelimelik karşılığı olmayan, böyle durumlarda genellikle Arapçadan veya birleşik kelimelerden yararlanılan, önemli bir kısmı da aynen veya az çok telaffuz değişikliğiyle Farsçada kullanılan Azerbaycan Türkçesine ait 1650 kelimenin fihristi verilmiştir (Öztürk, 2003, s. 4).

Öztürk'e göre (2003), kitapta örnek olarak verilen kelimelerin bazıları, imlâ ve mana bakımından Türkiye Türkçesinden farklıdır. Öztürk bu farklılıkları dipnotlarda gösterirken, "Seyfettin Altaylı, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, 2 cilt, MEB Yayınları, İstanbul 1994" adlı eserden faydalanmıştır.

Öztürk (2003), Mukayesetü'l-Lügateyn'in sözlük kısmını da aşağıdaki şekilde Türkiye Türkçesine aktarmıştır.

Acık: (قهر) “kahr”, (کینه) “kîne”

Öfke, kin, hlk. (Derleme Sözlüğü, TDK yay. 12. cilt, Ankara 1963-1982) I, 48

Bu çalışmada, Azerbaycan Türkçesinde bulunan ve anlam farkı oluşturmayan /ğ/ ve /h/ sesleri Türkiye Türkçesinde /k/ sesiyle karşılanmıştır. Ön ses türemesi ya da düşmesi gibi tartışmalı olan konularda, mesela *him* / *im*, bu durum dikkate alınmayarak iki şekil de aynı kabul edilmiştir.

Mukayesetü'l-Lügateyn'de Türkiye Türkçesine göre yalancı eş değer kelimeler TDK sözlük veri tabanı olan sozluk.gov.tr'den karşılaştırılarak tespit edilmiştir. Sözlük maddesi yazılırken önce kelime yazılmış, daha sonra kelimenin Mukayesetü'l-Lügateyn'deki anlamı verilmiş en sonunda da veri tabanından kelimenin sırasıyla (Güncel Türkçe Sözlük'teki [GTS], 2011), (Tarama Sözlüğü'ndeki [TS], 2009) ve (Derleme Sözlüğü'ndeki [DS], 2008) karşılıkları verilmiştir. Bazen bir kelimenin sozluk.gov.tr'de çok fazla karşılığı bulunuyorsa çalışmanın kapsamını aşmamak için kaynak dildeki kelimenin 5-6 anlamı verildikten sonra devamı olduğuna “vb.” ile işaret edilmiştir. Sözcüğün (GTS, 2011), (TS, 2009) ve (DS, 2008)'deki anlamları tırnak işareti ile verilmiştir. Kelimelerin Azerbaycan Türkçesindeki anlamıyla (GTS, 2011), (TS, 2009) ve (DS, 2008) sözlüklerinden hangisinin/hangilerinin anlamıyla örtüşüyorsa örtüşen yerlerin altı çizilerek işaretlenmiştir.

Mukayesetü'l-Lügateyn'e göre Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değer kelimeler

1. Kısmi yalancı eş değer kelimeler

Adağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Çocuğun ilk adımı, adak.

Türkiye Türkçesi: “Adanılan şey, nezir. (GTS, 2011)”

Alığ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Öküz, manda vs. yük hayvanlarının sırtına semer yerine konulan kıl, keçe vs. şeyler.

Türkiye Türkçesi: “Sersem olan, budala, ebleh; giysi, giyecek (GTS, 2011); eyer altına konan ter bezi; gidiş tarzı (TS, 2009); eğer, semer, palan, hayvanın beline konulan eski çul; semerin içine konulan yün, keçe, kırpıntı; palto, aba, gocuk; düzensiz, tertipsiz; anlayışlı, kavrayıcı, alıngan, hassas; besili koyunların sırtında biraz yün bırakarak vurulan işaret vb. (DS, 2008)”

Çapar

Mukayesetü'l-Lügateyn: Çapar; kasıt.

Türkiye Türkçesi: “Postacı, ulak; benekli, alacalı (hayvan ve bitki) (GTS, 2011); ak-sın; karışık renkli, benekli (TS, 2009); sarışın mavi veya yeşil gözlü, çilli insan; takadan

büyük, baş ve kış tarafı yukarı kalkık bir tür Karadeniz kayığı; çiçek bozuğu yüz; karışık renkli yılan; huysuz, ters adam; jandarma; sırnaşık; cesur. (DS, 2008)”

Çaylağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Irmağın geniş yeri, nehir yatağı.

Türkiye Türkçesi: “Yırtıcılardan, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlı hayvanları avlayan, tavuk büyüklüğünde bir kuş; toy (GTS, 2011); irmağın geniş yeri. (DS, 2008)”

Danışmağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Konuşmak, sohbet etmek.

Türkiye Türkçesi: “Bir iş için bilgi veya yol sormak, görüş almak, istişare etmek, müracaat etmek, meşveret etmek; müşavere etmek (GTS, 2011); konuşmak, söylemek; sormak, fikir almak. (DS, 2008)”

Dinmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Konuşmak.

Türkiye Türkçesi: “Sona ermek, bitmek, durmak; kar ve yağmurun yağması, rüzgârın esmesi kesilmek veya durmak; iyileşmek; sakin olmak, sükût etmek, susmak (GTS, 2011); çok yorulup iş göremez hale gelmek; söylemek; sataşmak; durmak; susmak. (DS, 2008)”

Doğramaç

Mukayesetü'l-Lügateyn: Yoğurda veya ayrana doğranmış ekmek.

Türkiye Türkçesi: “Yağda kızartılan ekmek parçaları; ekmeği süt, yoğurt, ayran içine doğrayarak yapılan yiyecek, papara. (DS, 2008)”

Dolağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Bacağa sarmak için yünden vs.den dokunan sargı veya kumaş parçası.

Türkiye Türkçesi: “Tozluk yerine bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası; başörtüsü, yazma; boyun atkısı; makara; arabanın tekerleklerine yapışarak tekerlekle birlikte dönen çamur; çorap eskisi, paçavra; ayağa, sıcak tutması için sarılan yün kumaş; su kabağı. (DS, 2008)”

Erk

Mukayesetü'l-Lügateyn: Yakın ilgi, beklenti.

Türkiye Türkçesi: “Bir işi yapabilme gücü, kudret, iktidar; sözü geçerlik, istediğini yaptırabilme gücü, nüfuz; bir bireyin, bir toplumun, başka birey, küme veya toplumları egemenliği, baskısı ve denetimi altına alma, hürriyetlerine karışma ve onları belli biçim-

lerde davranmaya zorlama yetkisi veya yeteneği; kuvvet, kudret, irade; ihtiyar (GTS, 2011); sözü, nazı geçme, etkisi olma, hatırını kırmama; içlek sıkıntı, güçlük, yük; çevresi yüksek kayalık ve taşlık arazi. (DS, 2008)”

Erlik

Mukayesetü'l-Lügateyn: Evlilik çağına gelmiş kız.

Türkiye Türkçesi: “Erlik, yiğitlik; er olma durumu; erkeklik; yiğitlik, kahramanlık, mertlik; tarikatta bir aşama (GTS, 2011); sahur yemeği; meni; evlenecek çağa gelmiş kız. (DS, 2008)”

Him

Mukayesetü'l-Lügateyn: İşaret, kaş göz işareti. im:

Türkiye Türkçesi: “Temel, işaret (GTS, 2011); iç donu, don; işaret, nişan, parola (TS, 2009); temel; işaret; köşe, aralık; çalılık yer; büyük taş. (DS, 2008)”

Hövsemek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Buğdayı, pirinci vs.yi temizlemek için bir tabak ya da tepside savurmak.

Türkiye Türkçesi: Hövsemek kelimesi (TS, 200) ve (DS, 2008)’de övsemek, evsemek ve evsmek şekillerinde görülür.

Övsemek

Türkiye Türkçesi: “Bir şeyi vurarak tozunu çıkarmak. (DS, 2008)”

Türkiye Türkçesi: “Tahılın içindeki yabancı cisimleri evsecek denilen kap içinde savurarak temizlemek; öğütülmüş bulguru kepeğinden ayırmak; karıştırmak, altüst etmek. (TS, 2009)”

Evsmek

Türkiye Türkçesi: “Hububatı yabancı maddelerden temizlemek için bir kap içinde silerek savurmak (TS, 2009); tahılın içindeki yabancı cisimleri evsecek denilen kap içinde savurarak temizlemek; tahılın içindeki yabancı cisimleri, çöpleri elle ayıklamak, üzerinden üzerinden almak; süt, çorba, pekmez vb. şeyleri kaynatırken kepçe ile savurarak havalandırmak; harman aktarıldıktan sonra diğren ile saplarını yüze çıkarmak; dövülmüş buğdayı kabağundan ayırmak; kuru mısır tanelerini koçanından ayırmak; eksiltmek.² (DS, 2008)”

Galtag

Mukayesetü'l-Lügateyn: Binek hayvanlarının üzerine oturmak için yapılan eyerin tahta kısmı; hokkabaz, düzenbaz.

2) Böcek ya da sıçanın tahılı yemesi, eksiltmesi.

Türkiye Türkçesi: “Üzeri meşin, halı vb. şeylerle kaplanmamış olan eyerin tahta bölümü (GTS, 2011); iffetsiz kadın; ihtiyar kadın; atın eyerinin üstündeki ağaçtan parça; ihtiyar, zayıf hayvan; eskimiş ayakkabı, pamuklu Buhara hırkası; evlenmemiş kız. (DS, 2008)”

Köpek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Erkek köpek.

Türkiye Türkçesi: “Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan; aşağılık niyetlerle yaltaklanan veya davranışları kötü olan kimse için kullanılan bir sövgü sözü (GTS, 2011); köpek. (DS, 2008)”

Künde

Mukayesetü'l-Lügateyn: Hamur yumağı.

Türkiye Türkçesi: “Güreşçinin, hasmını altına alıp bir elini önden, ötekini arkadan geçirerek ellerini kilitlemesi; düzen, tuzak, oyun, hile; Suçluların ayağına bağlanan demir halka, köstek (GTS, 2011); doğan kuşunun ayaklarına bağlanan kayış, bukağı; ava alışkın doğanın üzerinde oturduğu ağaç (TS, 2009); et tahtası; çamur taşınan tahta araç, teskere; çanak, çömlek yapmak için hazırlanmış çamur topağı; ekmek yapmak için ayrılan hamur topağı, beze; set; her gün. (DS, 2008)”

Oturağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Oturulan ev, yer.

Türkiye Türkçesi: “Oturulacak yer veya şey; alçak iskemle; bir şeyin yere gelen tarafı, taban; ördek; içkili, çalgılı ve kadınlı eğlenti; boru mengenesinin tezgâha oturduğu ve vidalandığı bölüm; bacaklarında veya başka bir yerinde, gezmesine engel olacak bir özrü olduğundan hep evde oturan (kimse), kötürüm; kürekli teknelerde kürekçilerin oturduğu enli tahta (GTS, 2011); sabit, sakin, mukim; oturacak yer; müteakit, emekli (TS, 2009); yürüme zamanı geldiği halde yürüyemeyen çocuk; kötürüm; emekli vb. (DS, 2008)”

Ötüşmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: İyi geçinmek, iyi davranmak.

Türkiye Türkçesi: “Birlikte veya karşılıklı ötmek (GTS, 2011); iyi geçinmek (*İğdir, Ağrı ağızları). (DS, 2008)”

Peleşek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Şaşkın, telaşlı, heyecanlı.

Türkiye Türkçesi: Peleşek kelimesi (GTS, 2011) ve (DS, 2008)’de pelesenk şeklinde kullanılmaktadır.

Pelesenk

Türkiye Türkçesi: Türlü bitkilerden çıkarılan kokulu bir reçine; pelesenk ağacından elde edilen değerli kereste; konuşurken gereksiz tekrarlanan söz, persenk (GTS, 2011); Araba tekerleğinin çıkmaması için mazinın ucuna takılan çivi; dağılmış, yayılmış (Bayburt, Sarıkamış, Kars). (DS, 2008)”

Sac

Mukayesetü'l-Lügateyn: Saç.

Türkiye Türkçesi: “Yassı demir çelik ürünü, (sıfat) bu üründen yapılan (GTS, 2011); bu nesneden yapılmış, üzerinde yufka yapılan dışbükey pişirme aracı; sac, üzerinde ek-mek pişirilen metal levha; saç, demir levha. (DS, 2008)”

Subay

Mukayesetü'l-Lügateyn: Bekâr.

Türkiye Türkçesi: “Silahlı kuvvetlerde asteğmenden orgeneral veya oramirale kadar rütbedeki asker (GTS, 2011); incelik, ince davranış; bekâr, tek, eşsiz, çocuksuz. (DS, 2008)”

Sütül

Mukayesetü'l-Lügateyn: Henüz olgunlaşmamış meyve, sulu.

Türkiye Türkçesi: “Henüz sertleşmemiş başak; buruşmuş, porsumuş (şeftali, kayısı vb. meyve için). (DS, 2008)”

Uğramış

Mukayesetü'l-Lügateyn: Karşılaşmak.

Türkiye Türkçesi: “Yola devam etmek üzere, bir yerde kısa bir süre kalmak; bir yerin yanından, yakınından, içinden geçmek; fırlayarak çıkmak, hızla çıkmak; kötü duruma konu olmak; yaklaşmak (GTS, 2011); tesadüf etmek, rastlamak, rast gelmek; karşılaşmak, uzaklaşmak; üstüne varmak, birden hücum etmek, saldırmak (TS, 2009); cin, peri çarpmak; yerinden fırlayıp çıkmak; hastalığa tutulmak. (DS, 2008)”

Yal

Mukayesetü'l-Lügateyn: Yele.

Türkiye Türkçesi: “Köpek ve sığırlara yedirilmek için un ve kepeklerle hazırlanan yiyecek (GTS, 2011); yele, hayvanlarda boyun üzerindeki saç (TS, 2009); inek, köpek vb. hayvanlara yedirmek için hazırlanan unla kepek karışımı sulu yiyecek; içine yal konulan oyuk kütük; İnek, köpek gibi hayvanların yiyeceği. (DS, 2008)”

Yaykanti

Mukayesetü'l-Lügateyn: Bulaşık suyu.

Türkiye Türkçesi: “Bulaşık suyu; yıkanacak nesne. (DS, 2008)”

2. Tam yalancı eş değer kelimeler

Andıra

Mukayesetü'l-Lügateyn: Miras.

Türkiye Türkçesi: “İlkbaharda ilk defa olgunlaşan kiraz. (DS, 2008)”

Bitkin

Mukayesetü'l-Lügateyn: Bitmiş, sona ermiş, mükemmel, olgun.

“Gücü tükenmiş olan, çok yorgun, argın, aygın, dermansız. (GTS, 2011)”

Cübbe

Mukayesetü'l-Lügateyn: Zırh.

Türkiye Türkçesi: “Hukukçuların, üniversite öğretim üyelerinin, din adamlarının, mezuniyet törenlerinde öğrencilerin elbise üstüne giydikleri uzun, yanları geniş, düğmesiz giysi. (GTS, 2011)”

Çekil

Mukayesetü'l-Lügateyn: Dut ağacı.

Türkiye Türkçesi: “Çekil- fiilinin 3. tekil kişi emir kipi çekimi. (GTS, 2011)”

Çemkirmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Feryat etmek, sızlanmak.

Türkiye Türkçesi: “Birine karşı gelmek, sert cevap vermek (GTS, 2011); kesik kesik havlamak (köpek). (DS, 2008)”

Çepel

Mukayesetü'l-Lügateyn: İşi yanlış olan, şaşkın, sapık.

Türkiye Türkçesi: “Kir, bulaşık, çamur, pislik; ürüne karışmış yabancı madde; çalı çırpı (GTS, 2011); kirli, pis, murdar; pislik; bataklık (TS, 2009); bozuk, kapalı (hava); çamur, pislik, bulaşık, kir; toz, saman, yoz tohumlarla karışık hububat; çalı çırpı, çor çöp vb. (DS, 2008)”

Çırpı

Mukayesetü'l-Lügateyn: Çalı süpürgesi.

Türkiye Türkçesi: “Dal, budak kırpıntısı; boyalı ve gergin bir sicimi yay gibi çekip bırakarak duvara veya yere çizilen çizgi; çok zayıf (GTS, 2011); huy, gidiş, tavır, kılık (TS, 2009); kadınların başlarına bağladıkları yemeni; üç parçalı olan dokuma, renkli kilim; ensiz kilim vb. (DS, 2008)”

Çürük

Mukayesetü'l-Lügateyn: Çarık.

Türkiye Türkçesi: “Çürümüş olan; sağlam ve dayanıklı olmayan; vurma veya sıkıştırma yüzünden vücutta oluşan mor leke; iş göremez, hastalıklı; sağlam bir temele veya kanıtlara dayanmayan; sakat. (GTS, 2011)”

Denelemek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Kuşların tane toplaması, yemesi.

Türkiye Türkçesi: “Tanelerini ayırmak (GTS, 2011); mısırı koçanından ayırmak; mısır ekmek; hayvanlar çok tahıl yiyerek şişmek, hastalanmak. (DS, 2008)”

Deyişmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Tartışmak, dalaşmak.

Türkiye Türkçesi: “Saz şairleri karşılıklı türkü söylemek. (GTS, 2011)”

Dılgır

Mukayesetü'l-Lügateyn: Boş, avare; tüyleri dökülmüş.

Türkiye Türkçesi: “Siyah beyaz renkli hayvan. (DS, 2008)”

Dindirmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Lafa tutmak.

Türkiye Türkçesi: “Dinmesini sağlamak; (DS, 2008) ölmek; avutmak; dayanmak, katlanmak. (GTS, 2011)”

Dişleme

Mukayesetü'l-Lügateyn: Kıtlama, içilen çay.

Türkiye Türkçesi: “Dişlemek işi, dantel biçiminde süsleme (GTS, 2011); çatal. (DS, 2008)”

Dürtülmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Sokulmak, zorla girmek.

Türkiye Türkçesi: “Dürtme işine konu olmak veya dürtme işi yapılmak (GTS, 2011); ölmek; cinsî münasebette bulunmak. (DS, 2008)”

Ellemek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Ovmak, masaj yapmak.

Türkiye Türkçesi: “Elle dokunmak (GTS, 2011); dam aktarmak; toplamak; yapmak, eylemek; rahatsız etmek. (DS, 2008)”

Elleşmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Gayret etmek, zahmete girmek.

Türkiye Türkçesi: “Tutuşmak, savaşa girişmek; hayırlaşmak için birbirinin elini tutup sallamak (TS, 2009); elle dokunmak; elle itişerek şakalaşmak; alışverişte, alanla satan birbirlerinin ellerini tutup sıkarak uzlaşmak; birbirinin elini sıkarak güç denemesi yapmak; el sıkarak selamlaşmak; ağır bir yükü kaldırmak için birkaç kişi birden tutmak; birine dokunacak söz söylemek; yardımlaşmak; uğraşmak, çalışmak vs. (DS, 2008)”

Emlik

Mukayesetü'l-Lügateyn: Henüz ot yemeye başlamış ve aynı zamanda annesinin sütünü emen kuzu, keçi yavrusu.

Türkiye Türkçesi: Emme döneminde olan çocuk; zamanından daha geç doğan kuzu veya oğlak. (GTS, 2011); “Süt emme çağındaki olan (TS, 2009); emme döneminde olan çocuk; zamanından daha geç doğan kuzu veya oğlak; yeni doğmuş koyun yavrusu; anası ölmüş kuzu; keçilerin ilk doğurdukları yavru; iyi yetişmesi için analarından süt alınmayan koyun ve keçi yavruları; zamanından sonra kuzulayan koyun; yoksul bir ailenin geçimine yarayan sağmal hayvan; bir çeşit hastalığın tedavisi için, soyularak suyu emilen yaş çam kabuklarının iç tarafındaki beyaz etli kısım; sarı çiçek açan, kökünde kırmızı boyası olan bir çeşit ot. (DS, 2008)”

Ergin

Mukayesetü'l-Lügateyn: Eriyip sıvı hâle gelmiş, eritilmiş.

Türkiye Türkçesi: “Olmuş, yetişmiş, kemale ermiş; kişisel haklarını kendi kullanabilmesi için yasanın gösterdiği on sekiz yaşına gelmiş olan (kimse), reşit (GTS, 2011); çürümeye yüz tutmuş meyve; havı dökülmüş, erimiş, akmış kumaş; ergin, ermiş olan. (DS, 2008)”

Gablama

Mukayesetü'l-Lügateyn: Küçük tencere, kazan.

Türkiye Türkçesi: “Kaplamak işi; bir şeyin dışına süsleme veya koruma amacıyla geçirilen başka maddeden kat; kalınlığı 5 milimetreden az, ince ağaç levha; üstü herhangi bir başka maddeyle kaplanmış olan (GTS, 2011); eskiyen yorgana sonradan dikişsiz takılan yüz; yorgana yüz geçirme işi; minder; soğan ile pirinç yağda kavrulduktan sonra pişirilen pilâv; darı unundan yapılan, saçta pişirilen bir çeşit börek; kadın ceketi; gocuk. (DS, 2008)”

Gaç

Mukayesetü'l-Lügateyn: Araziyi sulamak için açılan ark.

Türkiye Türkçesi: “Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı; birkaç (GTS, 2011); arka, son; ok; sonbahar; küçük kardeş; kaçış, kaçışma, kaçınma. (DS, 2008)”

Garsımağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Ateşte hafifçe yanmak.

Türkiye Türkçesi: “Yaranın iyileşmeye başlaması. (DS, 2008)”

Ğeleme

Mukayesetü'l-Lügateyn: Fide.

Türkiye Türkçesi: “İki yıl sürülmeyen boş tarla; çayır, yeşillik alan; ormandan elde edilen tarla. (DS, 2008)”

Gezenti

Mukayesetü'l-Lügateyn: Gezinti yeri, dinlenme yeri.

Türkiye Türkçesi: “Sebzelerde en çok baklada bulunan bir çeşit böcek; vaktini gezmekle geçiren, gezmeyi çok seven, gezeğen; işsiz serseri. (DS, 2008)”

Ğoruk

Mukayesetü'l-Lügateyn: Yabancılar kapalı alan.

Türkiye Türkçesi: “Henüz olgunlaşmamış ekşi üzüm (GTS, 2011); fındık kurdunun deldiği fındık; otunu biçmek için korunan tarla; yemeklere ekşilik vermek için limon tuzu yerine kullanılan ekşi pekmez; zeytinin çiçeğini döktükten sonra kalan ufak meyvesi; çiftçilerin tarla kenarlarına, çobanların dağ tepelerine taşları birbiri üzerine koyarak yaptıkları işaret; genç, taze, yeni yetişmekte olan (çocuk); korunak; koruluk, orman. (DS, 2008)”

Görkem

Mukayesetü'l-Lügateyn: Genel görünüş, manzara.

Türkiye Türkçesi: “Göz alıcı ve gösterişli olma durumu, gösteriş, debdebe, ihtişam, tantana, haşmet, şatafat, şaşaa; büyüklük (GTS, 2011); gösterişli, heybetli (TS, 2009); gösteriş, görünüş; gülbüz, iyi gelişmiş (çocuk); uzun zaman yeşilliğini tazeliğini koruyan bitki; ekinlerin, içine kuş saklanacak kadar büyümüş hali. (DS, 2008)”

Götürülmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Ele alınmak, kaldırılmak.

Türkiye Türkçesi: “Götürme işi yapılmak veya götürme işine konu olmak. (GTS, 2011)”

Ğuldur

Mukayesetü'l-Lügateyn: Haşin, zorba.

Türkiye Türkçesi: “Kumru; fitık; fitık hastalığı olan kişi; guatr, boğaz hastalığı; başı-boş, işsiz. (DS, 2008)”

Ğuru

Mukayesetü'l-Lügateyn: Havyar.

Türkiye Türkçesi: “Sanskritçede Brahmacı eğitimde, yüksek kasttan gençleri ve öğrencileri yetiştiren, manevi gücünün en yüksek noktada olduğuna inanılan kimse; pir (GTS, 2011); kuru. (DS, 2008)”

Hin

Mukayesetü'l-Lügateyn: Kümes.

Türkiye Türkçesi: “Kurnaz, cin fikirli kimse; zamane (GTS, 2011); zekâsını hile yapmakta kullanan, kurnaz, açıkgoz (kimse). (DS, 2008)”

Hislenmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: İşlenmek.

Türkiye Türkçesi: “Duygulanmak. (GTS, 2011)”

Hopmak

Mukayesetü'l-Lügateyn: Çekilmek, nüfuz etmek.

Türkiye Türkçesi: “Arkaya, sırtı almak. (DS, 2008)”

İmeci

Mukayesetü'l-Lügateyn: İmeceye katılan.

Türkiye Türkçesi: “Birçok kimselerin toplanıp elbirliğiyle bir kişinin işini görmesi. (DS, 2008)”

İnam

Mukayesetü'l-Lügateyn: İnanma, iman.

Türkiye Türkçesi: “Emanet, vedia (GTS, 2011); inanılmış, itimat edilmiş, güvenilirmiş, emin, mutemet; itimat, emniyet, güven. (TS, 2009)”

İncik

Mukayesetü'l-Lügateyn: İncinmiş, küsmüş

Türkiye Türkçesi: “Baldır (GTS, 2011); diz kapağı ile topuk arası, bunun topuğa yakın olan kısmı (TS, 2009); bazı bölgelerde diz, ayak bileği, baldır veya kaval kemikleri; ağrı, sızı, acı; incinen yer; bir çeşit çocuk oyunu, seksek, kaydırak; şimdi; dümeni kayığa tutturan demir; ayak bileği. (DS, 2008)”

Övkelenmek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Pençe atmak, ezmek.

Türkiye Türkçesi: “Öfkeli duruma düşmek, kızmak, hiddetlenmek (GTS, 2011); öfkelenmek, duygulanmak, içlenmek. (DS, 2008)”

Pırıldamağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Kanat çırpma, atlamak, uçmak.

Türkiye Türkçesi: “Işık saçmak, ısıldamak. (GTS, 2011)”

Sağanağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Kasnak.

Türkiye Türkçesi: “Birdenbire başlayan, genellikle kısa süren şiddetli yağmur; ani, şiddetli veya art arda oluşan hareketler. (GTS, 2011)”

Sarsağlamağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Sersemleşmek; aptallaşmak.

Türkiye Türkçesi: “Gereksiz durmak, eğlenmek. (DS, 2008)”

Şallağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Kırbaç.

Türkiye Türkçesi: “Dağınık, kötü giyimli, yakışsız; oynak, hoppa. (DS, 2008)”

Şıltağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Anlamsız istek.

Türkiye Türkçesi: “Suç atma, karalama; haksızlığa uğramış, dövülüp sövülmüş gibi bağırıp çağırma, ortalığı gürültüye verme; yaygara. (DS, 2008)”

Şirnik

Mukayesetü'l-Lügateyn: Dadanma, alışma.

Türkiye Türkçesi: “Tatlı, hoppa, şımarık, yaramaz; şirin. (DS, 2008)”

Tongal

Mukayesetü'l-Lügateyn: Yakacak yığını.

Türkiye Türkçesi: “Çok yaşlı (insan için); zengin; örülen sepetlerin sivri olması için sepetlerin ucuna takılan sivri ağaç parçası. (DS, 2008)”

Toran

Mukayesetü'l-Lügateyn: Alacakaranlık.

Türkiye Türkçesi: “Meşe ağacının genç olanı (Erzin Ağzı). (DS, 2008)”

Tuşlamağ

Mukayesetü'l-Lügateyn: Nişan almak.

Türkiye Türkçesi: “I. Telefonun tuşlarına basmak; II. Güreşte tuşa getirmek, tuşla yenmek (GTS, 2008); öne çıkmak, karşılamak, göğüslemek. (DS, 2008)”

Tülü

Mukayesetü'l-Lügateyn: Küfür kelimesi

Türkiye Türkçesi: “Uzun tüylü, özel güreşlerde yararlanılan erkek deve (GTS, 2011); buhur ve adi devenin çiftleşmesinden doğan erkek deve; erkek davar; bir yaşıdayken

doğurmuş keçi, koyun; bir buçuk, iki ay önce kırkılmış koyun; uzun tiftiklerden aralıklı dokunan bir çeşit seccade; halı; ince eşarp; boynu uzun tüylü, iri deve vb. (DS, 2008)”

Tütek

Mukayesetü'l-Lügateyn: Kamış vs.den yapılan nefesli musukî aleti.

Türkiye Türkçesi: “Çekici, parlak (renk için); marsık. (DS, 2008)”

Yaslama

Mukayesetü'l-Lügateyn: Baş sağlığı için cenaze sahiplerine götürülen hediye.

Türkiye Türkçesi: “Yaslamak işi; eğimli yer; hızar tahtası; en. (DS, 2008)”

Yavanlıg

Mukayesetü'l-Lügateyn: Ekmeğe katık edilerek yenen şey.

Türkiye Türkçesi: “Yavan olma durumu. (GTS, 2011)”

Sonuç

Bu çalışmada Mukayesetü'l-Lügateyn’de bulunan 1650 kelime içerisinde 24 kısmi yalancı eş değer, 47 de tam yalancı eş değer kelime tespit edilmiştir.

Kısmi yalancı eş değer kelimelerden 19’u isim, 5’i ise fiil olarak kullanılmıştır. Tam yalancı eş değer kelimelerden ise 25’i isim, 16’sı fiil ve 6’sı sıfat olarak kullanılmıştır.

Kısmi yalancı eş değer kelimelerden olan *ötüşmek* ile aynı kavram alanından olan *pelesenk* kelimeleri, Azerbaycan Türkçesine coğrafi yakınlığı sabit olan Doğu Anadolu bölgesi ağızlarından derlenen sözcükler arasındadır.

Yalancı eş değerlik problemi sadece lehçeler arası ya da lehçe içi aktarmalar ile sınırlı değildir. “GTS, 2011”, “TS, 2009” ve “DS, 2008” arasında da yalancı eş değerler mevcuttur. Türkiye Türkçesi ağızlarında bir kelimenin bazen 20-30 farklı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bu durum Türkiye Türkçesi ağızlarının sanılandan daha karmaşık bir durum arz ettiğini göstermektedir. Hâl böyle olunca meselenin kesin bir çözümü bulunmuyor gibi görünmektedir.

Türk dili çalışmalarında da anlatıldığı üzere gerek lehçeler arasında gerekse lehçe içinde kelime hazinesi açısından farklılıklar gün geçtikçe artmaktadır. Bu dil için olağan bir süreçtir. Bu durumun aksine standart dilin yaygınlaştığı lehçelerde ise ağızlardaki anlam farklılıkları gün geçtikçe azalmaktadır. Bununla birlikte Türk dünyası arasında kültür etkileşimini sağlamak için karşılıklı olarak edebî eserlerin aktarılması gerekmektedir. Gerek kısmi gerekse tam yalancı eş değerler aktarma hatalarına sebep olmaktadır. Bu durumda lehçeler arası ve lehçe içi yönünden bir derece daha fazla ortak kelime barındıran Derleme Sözlüğü’nden, Güncel Türkçe Sözlük’e daha fazla kelime kazandırılması, aktarma meselesiyle ilgili eğitim politikaları geliştirilmesi meselenin çözümüne katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Abdullah, R. H. (2020). *Arapça ile Türkçe arasındaki yalancı eşdeğerliklerin anlambilim ve yorumbilim teorilerinden hareketle kelime öğretimine katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Delice, T. B. (2013). Türkmen Türkçesinde yalancı eş değerler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*. 2(4), 131-136.
- Demir, N. (1997). Bir Tuva masalının Türkiye Türkçesine aktarılması. E. G. Naskali (Editör). *Sibirya Araştırmaları*. İstanbul: Simurg Yayıncılık, s. 379-289'daki makale.
- Demir, N. (2004). *Dânişmend-nâme*. Ankara: Akçağ Yayınları 593.
- Demir, N. (2005). *Danişmend Gazi Destanı*. Niksar: Niksar Belediyesi Yayını.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıcından yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (1969). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Bin Temel Eser 1.
- Gökyay, O. Ş. (1976). *Dede Korkut hikayeleri*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları 252.
- Heyet, C. (2003). *Mukayesetü'l-Lügateyn*. (Çev. M. Öztürk), Ankara: TDK Yayınları. (Eserin Orijinali 1948'de yayınlandı).
- Karadoğan, A. (2004). *Türk lehçeleri arasında aktarma sorunları, Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıran, Z. (2002). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin Yay.
- Resulov, A. (1995). Akraba Diller ve Yalancı Eş Değerler Sorunu. *Türk Dili*, 524, 916-924.
- Tezcan, S. ve Boeschoten, H. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 1441.
- Tokat, F. (2017). Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerlerin XVI. yüzyılda Azerbaycan sahasından Türkçeye çevrilmiş bir metindeki örnekleri. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD)*, (1-1), 85-99.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük* (Genişletilmiş baskı). Ankara: TDK.
- Uğurlu, M. (2011). Lehçe içi aktarmada “yalancı eş değerlik”. 38. ICANAS. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresinde Sunuldu*. Ankara.
- Web: <https://sozluk.gov.tr> adresinden 07 Şubat 2021 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldız, H. (2019). Yalancı eş değer nedir, ne değildir?. *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda Sunuldu*. Samsun.